

Významný krok k inštitucionalizácii starostlivosti o životné prostredie

Pri príležitosti pripomenutia si 20. výročia Slovenskej agentúry životného prostredia (SAŽP) v Banskej Bystrici sme položili niekoľko otázok iniciátorovi a navrhovateľovi jej vzniku, RNDr. Jozefovi Klindovi.

• Od zriadenia SAŽP uplynulo 20 rokov. Čo predchádzalo jej vzniku?

Vzniku SAŽP predchádzalo 25. augusta 1992 zrušenie Slovenskej komisie pre životné prostredie (SKŽP) a zriadenie Ministerstva životného prostredia SR zákonom č. 453/1992 Zb; následne po rozpade ČSFR od 1. januára 1993 vznik samostatnej Slovenskej republiky, čo viedlo aj k potrebám zmien a doplnkov jej inštitúcií. Ako bývalý riaditeľ odboru ekologickej politiky SKŽP a jej právneho nástupcu MŽP SR som preto vypracoval (už pod novým logom envirorezortu – dnes známym stromčekom na troch vlnách od Ing. arch. Branislava Kaliského) tzv. vianočný **Návrh na vykonanie zmien v rozpočtových a príspevkových organizáciách rezortu MŽP SR**, ktorý vyústil do zriadenia SAŽP. Súčasťou tohto rezortu bolo vtedy **160 orgánov štátnej správy** (od roku 1990 Slovenská inšpekcia životného prostredia a od roku 1991 celkovo 38 okresných úradov životného prostredia a 121 obvodných úradov životného prostredia, ktoré predstavovali aj stavebné úrady), **2 geologické organizácie** (Geologický ústav Dionýza Štúra a Geofond – neskoršie zlúčené), **9 organizácií štátnej ochrany prírody** (Slovenský ústav ochrany prírody – SÚOP, 3 správy národných parkov – Nízke Tatry, Slovenský raj a Malá Fatra, 5 stredísk štátnej ochrany prírody – Bratislava, Nitra, Banská Bystrica, Liptovský Mikuláš a Prešov), **38 organizácií územného rozvoja** (Slovenský útvár územného rozvoja a architektúry – SÚÚRA a 37 okresných útvarov územného rozvoja a architektúry – OÚÚRA), **Krajinnoekologické centrum (KEC)** v Banskej Štiavnici, **Slovenský hydrometeorologický ústav (SHMÚ)** ako odborná organizácia pre meteorológiu, klimatológiu a hydrologiu, ktorý súčasťou bolo na prechodnú dobu aj TICNO (Technicko-informačné centrum nebezpečných odpadov), CEI SR (Centrum ekologických organizácií SR) a DPZ (Diaľkový prieskum Zeme). Z rezortu Ministerstva kultúry SR sme delimitovali do rezortu MŽP SR **Správu slovenských jaskýň (SSJ)** v Liptovskom Mikuláši (presun Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši, Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici a **ZOO Bojnice** som inicioval a zabezpečoval neskôr dokonca z okresnej osvetovej úrovne, kde tieto organizácie s celoslovenskou pôsobnosťou koncom 20. storočia upadali a živorili). Po zrušení federálneho Ústavu životného prostredia v Brne do pôsobnosti MŽP SR pripadlo jeho stredisko so sídlom v Bratislave (pôvodne bývalé **Československé stredisko pre životné prostredie**, familiárne po jeho riaditeľovi Ignácovi Fratričovi nazývané Fratričov ústav, o vznik ktorého sa zaslúžil Juraj Králik, pôsobiaci ako diplomat v EHK OSN v Ženeve. Okrem toho súčasťou rezortu životného prostredia sa stal **Štátny fond životného prostredia SR (ŠFŽP SR)**, zriadený od 7. marca 1991 zákonom č.128/1991 Zb., ktorý sústreďoval žiadosti o dotácie predkladané sekciami MŽP SR, uvedenými odbornými organizáciami

a prostredníctvom okresných úradov životného prostredia od právnických a fyzických osôb vrátane obcí, čím sa v okresoch zvyšovala autorita týchto úradov a zároveň transparentnosť a objektivita v rozhodovaní. Tento fond nahradil kontinuálne od 1. apríla 1998 Štátny fond životného prostredia (ŠFŽP), zriadený zákonom č. 69/1998 Z. z. a zrušený 1. januára 2002 zákonom č. 553/2001 Z. z. (neskoršie som v roku 2004 vypracoval návrh zákona o Environmentálnom fonde a o zmene a doplnení niektorých zákonov, následne prevzatý a odsúhlasený Výborom NR SR pre životné prostredie a ochranu prírody, ktorý ho predložil do legislatívneho procesu na schválenie už ako svoj poslanecký návrh, prijatý s účinnosťou od 1. januára 2005 ako doteraz platný zákon č. 587/2004 Z. z.). MŽP SR prevzalo tiež funkciu zakladateľa zanikajúcich **dvoch štátnych podnikov** – URBION a Geologický prieskum, š. p.

• Z ktorých organizácií mala vzniknúť SAŽP?

SAŽP, ktorú som pôvodne pracovne variantne nazýval ako Centrum/Ústredie starostlivosti o životné prostredie, následne Slovenské environmentálne stredisko/centrum/ústredie a ešte na Vianoce 1992 ako Slovenská environmentálna agentúra, mala podľa uvedeného prvého oficiálneho návrhu z januára 1993 vzniknúť 1. apríla 1993 na báze SÚÚRA ako pilierovej organizácie, 37 OÚÚRA, TICNO, CEI SR a DPZ, teda z 38 organizácií a troch pracovísk SHMÚ. Tieto organizácie mali v rozpočte na rok 1993 pridelené prostriedky na prežitie leda do júna 1993, čiže na politickej a ekonomickej úrovni ich už vopred odpísali na zánik. Preto si aj samotné presadenie SAŽP vyžiadalo množstvo vysvetľovaní a zdôvodňovaní, a to napriek tomu, že išlo z vecného, organizačného i ekonomického hľadiska o významné racionalizačné opatrenie. Jej poslaním bolo, a je dodnes, pôsobiť ako **odborná organizácia pre všetky sektory environmentalistiky, ktoré nepokrývali/nepokrývajú iné inštitúcie v jej systéme**; zároveň plniť odborné prierezové a koordinačné úlohy starostlivosti o životné prostredie – v skratke **zabezpečovať prierezovo rozvoj environmentalistiky**. Túto filozofiu poslania, potreby a následnej štruktúry SAŽP však viacerí nepochopili, prípadne pri jej niektorých neopodstatnených modifikáciách si začali presadzovať vlastné alebo parciálne záujmy. A tak aj „Vianočný návrh“ v prvom kole neprešiel.

• Čo bolo dôvodom neschválenia prvého oficiálneho návrhu na zriadenie SAŽP?

Dôvodom neschválenia tohto návrhu bola požiadavka bývalej štátnej tajomníčky Ľubomíry Zimanovej, ktorá 12. – 15. marca 1993 viedla v zastúpení pamätnú prerušenú operatívnu poradu ministra životného prostredia, na ktorej zo svojej pozície presadila začlenenie do SAŽP

aj KEC v Banskej Štiavnici a SÚOP, SSJ, 3 správy národných parkov a 5 stredísk štátnej ochrany prírody, čiže všetkých 11 organizácií ochrany prírody a krajiny, ktoré tým strácali právnu subjektivitu. Túto fúziu, ktorá mala byť riešená samostatne iným spôsobom a bola v rozpore s filozofiou vzniku SAŽP a tiež so sektorovým systémom sústavy organizácií rezortu MŽP SR, následne odsúhlasila aj operatívna porada ministra životného prostredia SR 26. marca 1993. Evidentne už bol tento krok vopred dohodnutý na politickej úrovni, čo mi neskoršie aj minister Jozef Zlocha potvrdil. Podľa doplneného pôvodného návrhu tak nakoniec **SAŽP vznikla až 1. júla 1993 zo 49 organizácií a 4 pracovísk iných inštitúcií**, pričom získala priestory a časť z torza zamestnancov zanikajúceho štátneho podniku URBION. V rámci SAŽP preto bolo spočiatku prechodne vytvorených **7 oblastných stredísk** (v Bratislave, Nitre, Banskej Bystrici, Košiciach, Prešove, Žiline a Trnave) s prierezovou pôsobnosťou, čo spôsobovalo po včlenení zložiek ochrany prírody a z odvetvového celoslovenského hľadiska problémy a duplicitu. Neskoršie, ešte pred vznikom samosprávnych krajov (VÚC), som navrhol preorientovať štruktúru SAŽP z regionálneho zamerania na plánované odvetvové (sektorové). Namiesto oblastných stredísk vznikli v rámci SAŽP vysunuté centrá s celoslovenskou pôsobnosťou podľa potrieb MŽP SR a jeho sekcií, čo sa osvedčilo. Tým sa vytvorilo komplexné odborné zázemie pre MŽP SR a ostatné orgány štátnej správy starostlivosti o životné prostredie (environmentalistiky), pričom vznikli predpoklady na rozvoj tých sektorov environmentalistiky, pre ktoré dovtedy neboli zriadené osobitné organizácie. Progros nezabránil ani niektoré nesystémové až laické zásahy do štruktúry, úloh a personálnej politiky SAŽP v určitých obdobiach. Našťastie v SAŽP sa sústredilo dostatok odborníkov, ktorí pochopili zmysel a význam jej vzniku. Škoda, že viacerí z nich sa najmä v dobách „otrasov envirorezortu“ stali „obefami personálnych genocídy“ a zo SAŽP odišli. Všetkým z ústredia i z centier (pobočiek), ktorí ju dokázali stabilizovať, zveľadiť a prispieť k rozvoju starostlivosti o naše životné prostredie, patrí úcta a poďakovanie.

• Akú funkciu pri zriadení SAŽP plnila jej zriaďovateľská komisia?

Formálnu alebo nijakú. Túto komisiu zriadil minister životného prostredia SR 8. apríla 1993 na požiadanie a podporu budúceho riaditeľa SAŽP. Jej úlohou mala byť realizácia opatrení na zabezpečenie SAŽP v Banskej Bystrici. V podstate komisia nemusela ani zasadať, lebo tieto opatrenia jednotlivé útvary ministerstva už plnili podľa schváleného finálneho **druhého Návrhu na vykonanie zmien v rozpočtových a príspevkových organizáciách rezortu MŽP SR**, doplneného o štátnu ochranu prírody, ktorý prevzal z prvého návrhu aj text zriaďovacej listiny SAŽP, jej štatút a organizačnú štruktúru, upresnenú ekonomickú tabuľku, ako aj „vianočnú“ novú schému organizácie a riadenia celého rezortu MŽP SR, modifikovanú len v súvislosti s rozhodnutím z marca 1993 o fúzii organizácií inštitúcií

ochrany prírody a krajiny a ich začlenení do SAŽP. Východiskovú organizačnú štruktúru SAŽP tak tvorilo 7 centrálnych úsekov v Banskej Bystrici a 7 oblastných stredísk so sídlami vo všetkých budúcich krajských mestách (po roku 1996), okrem Trenčína bez predchádzajúceho inštitucionálneho zázemia. Predsedom zriaďovateľskej komisie sa stal Peter Vozár, krátkodobý prvý riaditeľ SAŽP, ktorého paradoxne zastupoval v podstate jeho nadriadený – vedúci úradu MŽP SR Ladislav Slebodník, priamo zodpovedný za vznik SAŽP. Komisia mala zbytočne 15 členov, z toho 8 z MŽP SR (Ľuboslav Badač, Marián Crha, Ivan Duša, Jozef Klinda, Katarína Lavová, Zuzana Stavrovská, Martina Šilhanová, Viola Procházková), 1 zo ŠFŽP (Daniela Kobeticová), 6 z vybraných OÚŽP (Jozef Greizinger zo Starej Ľubovne, Štefan Hanigovský z Prešova, Vladimír Meravý z Nitry, Miroslav Rusko z Trnavy, Miroslav Tončík z Banskej Bystrice a Magdaléna Vodzinská z Košíc). Nepochopenie niektorých skutočností a viaceré bezdôvodné prietahy zapríčinili, že návrh štatútu SAŽP, ktorý dotvoril jej riaditeľ, operatívna porada ministra životného prostredia SR neschválila ani 29. septembra 1993. Keďže komisia nezasadala, už 2. augusta 1993 som k nemu uplatnil, v súlade so schválenou koncepciou a predpismi, 8 zásadných pripomienok na štyroch stranách, spočiatku neakceptovaných bez vysvetlenia. Až následne po pokyne ministra podľa nich prepracovaný návrh štatútu SAŽP schválila

operatívnej porady ministra životného prostredia SR (akademik Juraj Hraško), nový riaditeľ SAŽP Dušan Slávik. Dôvodom bolo najmä vyčlenenie 13 správ CHKO zo 7 oblastných pobočiek (premenovaných na pobočky územného rozvoja) a zahrnutie týchto správ CHKO do 6 pobočiek ochrany prírody a krajiny. Už krátkodobé skúsenosti preukázali, že dodatočne presadené začlenenie štátnej ochrany prírody do SAŽP bolo nekoncepčné a zbytočne ju destabilizovalo a zafaržovalo problémami osobitného tradičného sektora starostlivosti o životné prostredie. To potvrdzovala aj nová systematika a koncepcia ochrany prírody, uplatnená v zákone č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, ktorá pretrvala dodnes a bola právne modifikovaná len v súvislosti s členstvom SR v EÚ (zákonom č. 534/2002 Z. z.) a rozsiahlou novelou stavebného zákona ešte z „legislatívnej kuchyne“ MŽP SR. Táto koncepcia a právna úprava, ktorá by si už dnes vyžadovala ďalšiu zásadnú progresívnejšiu novelu, viedla následne aj k vyčleneniu celého sektora štátnej ochrany prírody do sesterskej organizácie – Štátnej ochrany prírody SR (ŠOP SR).

• **Čo viedlo k stabilizácii a výraznejšiemu rozvoju SAŽP?**

Právny základ na stabilizáciu SAŽP vytvoril jej ďalší štatút, ktorého návrh som predkladal ako riaditeľ sekcie environmentálnych koncepcií, práva a organizácie MŽP SR spolu s novým riaditeľom SAŽP Miroslavom Tončíkom do operatívnej porady ministra v I. štvrtroku 1995. Gestorom tohto návrhu bol Jaroslav Halaš, riaditeľ odboru environmentálnej organizácie a propagácie MŽP SR; spracovateľmi Hana Galiniaková z tohto odboru a Štefan Kollár zo SAŽP. Tento štatút z 22. marca 1995 č. 500/1995 a ani ďalší z 10. septembra 1996 č. 1384/1996-min. však ešte nedoriešili vyčlenenie štátnej ochra-

nila na ústredie, 7 **odvetvových centier** (Centrum odpadového hospodárstva v Bratislave, Centrum ochrany prírody a krajiny v Banskej Bystrici, Centrum územného rozvoja v Banskej Bystrici, Centrum environmentálnej regionalizácie v Košiciach, Centrum environmentálneho manažérstva v Trnave, Centrum environmentálnej informatiky v Banskej Bystrici, Centrum ochrany kultúrnej krajiny a prírodného dedičstva v Banskej Štiavnici) a osobitný odbor environmentálnej výchovy a propagácie v Banskej Bystrici. Na čele SAŽP, jej centier a ostatných organizačných zložiek už stáli odborníci a zároveň schopní manažéri, ktorí dokázali túto organizáciu postaviť na nohy. Takže až po období stabilizácie a progresívnej prestavby SAŽP, ako aj v súvislosti s potrebou ďalšieho rozvoja štátnej ochrany prírody, sme na prelome milénia s vtedajším generálnym riaditeľom sekcie ochrany prírody a krajiny MŽP SR Petrom Strakom navrhli z Centra ochrany prírody a krajiny SAŽP vytvoriť samostatnú ŠOP SR, ktorej problémy neskoršie zafaržilo včlenenie SSSJ do nej. Zriadenie ŠOP SR našlo pochopenie a podporu u vtedajšieho ministra životného prostredia (László Miklóš). No to už je história štátnej ochrany prírody a inej organizácie, ktorá tiež postupne zabúda na svoje korene a vývoj. Životaschopnosť SAŽP sa prejavila aj v tom, že okrem vlastnej novej budovy v Banskej Bystrici postavila v susedstve obdobnú novú aj pre ŠOP SR.

• **Aká bola druhá desaťročnica SAŽP?**

Plná zvratov – stabilizujúcich i destabilizujúcich opatrení, ako aj častej výmeny generálnych riaditeľov na jej čele, žiaľ, aj takých, ktorí na tento post ešte nedorástli alebo sa naň nehodili. Otvplyvňovali to aj otrasy na samotnom MŽP SR, kde sa za tri roky vystriedalo desať jeho štatutárnych zástupcov (teda v priemere každé 4 mesiace nový) a v roku 2010 jeho nesystémové zlúčenie s Ministerstvom pôdohospodárstva SR, namiesto toho, aby „lesy“ z neho prešli do envirorezortu, tak ako predtým „veľká voda“. V súvislosti s budovaním centier a najmä stredísk environmentálnej výchovy mohla SAŽP od 15. januára 2001 v určitých vyššespecifikovaných činnostiach aj podniknúť. Nepochopiteľne však o niekoľko rokov v rozpore so svojím poslaním a príslušnými uzneseniami vlády SR časť centier zrušila a skoro všetky strediská environmentálnej výchovy zlikvidovala, napriek tomu, že boli vybudované zo štátneho rozpočtu.

Napriek týmto negatívam sa postupne SAŽP stala rovnocenným partnerom obdobným agentúram alebo iným takýmto organizáciám v ostatných štátoch EÚ a začala zastupovať SR aj v Európskej environmentálnej agentúre v Kodani (podrobnejšie fakty uvádzajú ďalšie špecializované príspevky v Enviromagazínoch, najmä v jeho mimoriadnom čísle z roku 2003). Aj keď SAŽP prekonala viaceré priaznivých (rozvojových) i nepriaznivých (úpadkových) zmien, už 20 rokov naplnila slová z vystúpenia Jozefa Zlochu, bývalého ministra životného prostredia SR, vyslovené pri jej slávnostnom ustanovení: „Zriadenie SAŽP predstavuje významný krok v inštitucionalizácii starostlivosti o životné prostredie. Verme, že prospešný životnému prostrediu a občanom SR.“ Kto sa aspoň trochu do tohto perspektívneho odvetvia ľudskej činnosti vyzná, dnes už o tom, že sa tieto slová potvrdili a naplnili, určite nepochybuje. Do päťdesiatročnice SAŽP však je ešte ďaleko.

Za rozhovor poďakovala Alena Kostúriková

Foto: Martina Ríziňová

Sídlo Slovenskej agentúry životného prostredia v Banskej Bystrici

operatívna porada ministra uznesením z 8. októbra 1993 č. 175. Štruktúru SAŽP spočiatku tvorilo okrem centra/ústredia jej 7 oblastných pobočiek s 28 strediskami ako pozostatku po zrušených OÚÚRA. Do pobočiek sa vynútila a v nesúlade s ich územnou pôsobnosťou začlenilo aj 13 správ CHKO, lebo pretrvávajúci regionálny prístup ešte prevažoval nad odvetvovým. Riaditeľmi oblastných pobočiek sa stali: Miroslav Lacuška v Bratislave, Roman Krajčovič v Nitre, Miroslav Rusko v Trnave, Ctibor Svrček v Žiline, Peter Bohuš v Košiciach, Vladimír Nedelko v Prešove a Alexandra Berková v Banskej Bystrici. Kým rozhodnutie ministra životného prostredia SR č. 8/1993 o zriadení SAŽP nadobudlo platnosť 17. mája 1993, prvý štatút SAŽP nadobudol účinnosť až 8. októbra 1993 (publikovaný vo Vestníku MŽP SR čiastka 5/1993).

• **Ako je známe, tento štatút bol po krátkej dobe novelizovaný. Z akých príčin?**

Zmenu štatútu SAŽP predložil už 26. októbra 1994 do

prírody zo SAŽP. V druhom z nich sa mi však konečne podarilo presadiť **odvetvový systém riadenia a štruktúru SAŽP** so špecializovanými centrami s celoslovenskou pôsobnosťou, čo vytvorilo reálne organizačné predpoklady aj na odčlenenie štátnej ochrany prírody alebo v perspektíve aj iného sektora environmentalistiky (zahrnutého pilotne do SAŽP) do samostatnej organizácie. Napríklad som predpokladal v perspektíve vznik samostatnej organizácie pre odpadové hospodárstvo a racionálne využívanie zdrojov. Niekoľko rokov to teda trvalo, lebo zriadil novú organizáciu a „vypíplaf ju z detských chorôb“ je stokrát ťažšie, ako hociktorú zlikvidovať, a to aj vzhľadom k zákonu o rozpočtových pravidlách a k štátnemu rozpočtu pod dohľadom Ministerstva financií SR. Tomuto aktu predchádzalo najskôr zrušenie ďalšieho štatútu SAŽP z 8. júla 1997 č. 970/97-min. a vydanie jej nového štatútu zo 16. júla 1999 č. 1016/1999-min., ktorý nadobudol účinnosť 1. augusta 1999. Podľa tohto štatútu sa SAŽP už čle-